

Wikileaks Haberlerinin Türk Basınındaki Söylemi

The Discourse of News about Wikileaks in Turkish Press

Mustafa ŞEKER*
Rengin SİNE**
Selahattin ÇAVUŞ***

ÖZET

Bu çalışma, Kültürel Çalışmalar Okulu'nun izinden giderek haberi bir söylem olarak kabul etmekte ve söylemin nasıl oluşturulduğunu çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Aynı olayın haber kuruluşlarının ideolojik yapılarına göre farklı söylemlerde yapılandırıldığı varsayımı, Wikileaks belgelerine ilişkin Türk basınında yayınlanan haberler incelenerek sınanmıştır. Farklı ideolojik yaklaşımları olan Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde yayınlanan Wikileaks belgelerine dayanan haberler ele alınmış ve söylemin farklı şekillerde kurulduğu ortaya konmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

İdeoloji, Kültürel Çalışmalar, haber, söylem analizi, Wikileaks.

ABSTRACT

This study, which follows in the footsteps of Cultural Studies School, regards news as discourse and aims to analyse how discourse is formed. The assumption that the same event is reported differently depending on the ideological leanings of news corporations has been tested using the news in the Turkish media about Wikileaks documents. The news based on Wikileaks documents that appeared in the dailies Hürriyet, Cumhuriyet and Zaman, which adopt different ideological approaches was investigated and it was shown that the discourse in each one was formed differently.

KEY WORDS

Ideology, Cultural Studies, news, discourse analysis, Wikileaks.

* Doç. Dr., SÜ İletişim Fak. Gazetecilik Bölümü
** SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Doktora Öğrencisi
*** Öğr. Gör., Ardahan Üniversitesi MYO

GİRİŞ

Toplumsal gerçeklik ile medya gerçekliği ideolojik mücadele alanında yeniden üretilir ve yapılandırılır. Peki, bu gerçekliğin medya aracılığıyla tasarlanması ve üretilmesi arasında nasıl bir ilişki vardır? Medya gerçekliğin üretilmesinde takındığı tavırla, ideolojik süreçlerin bir parçası olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının haberlerin üretim süreçleri, iktidar mücadeleleri ile toplumsal, kültürel ve belki de en önemlisi ideolojik kodlardan bağımsız düşünülemez.

İdealist ve eleştirel düzeyde farklı kavramsallaştırmalarla ifade edilen *ideoloji*, gerçekliğin yeniden üretildiği bir düzlem olarak ele alındığında, medya metinlerinin sunduğu somut verilerin arkasında gizli olan gerçekliğin izinin sürülmesi toplumsal yapı ve işleyişinin parametrelerini çözümlenmesi için olanak sağlar. Bu doğrultuda, -doğrudan kendisi değilse bile- ideolojinin belli toplumsal pratikler aracılığıyla üretildiği görülmektedir. Daha net bir ifadeyle ideolojilerin hepsi toplumsal gerçekliğin çıkar bağımlı yeniden inşasını cisimleştirir. Bu görevi yerine getiren kurumlardan biri de medyadır (van Dijk, 1994: 280).

Medyanın gerçekliğin aktarımında üstlendiği görevi anlayabilmek amacıyla çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların pek çoğunda üzerinde durulan medya metinlerinin ideolojik olarak uğradığı dolayımıdır. Aslında medya metinlerinin ya da doğrudan haber metinlerinin bütününe ilişkin kesin olarak ifade edebilecek mutlak dolayımamadan söz etmek zordur. Medyada üretilen ve sunulan her içeriğin yekpare aynı ideolojik kaygıyla\ kaygılarla oluşturulduğu düşüncesinin gerçeği tam olarak yansıttığı söylenemez. Ayrıca medya ve siyaset ilişkilerinin siyasal ve toplumsal etkilerine kadar ideolojiden söz etmek mümkündür. Bu nedenle Wikileaks olayının etkisi açısından bakıldığında olayın ideolojik yönünün çok boyutlu niteliği gözden kaçmamalıdır. Bu aşamada devreye giren iktidar ve medyanın tutumu da ideolojik ve hatta ruhbilimsel sınır savaşlarının aktörleridir.

Çalışmada, İsviçre merkezli Wikileaks internet sitesinde yayınlanan ve tüm dünyada yankı uyandıran Amerikan kaynaklı belgelerin Türk basınında nasıl işlendiği mercek altına alınmaktadır. Birbirinden farklı yönelimlere ve bakış açılara sahip gazetelerin, Wikileaks belgelerinin hangi kaygıları ön plana çıkararak sunduğu ve söylemlerin bağlamlarına ilişkin tespitler çalışmanın amaçları arasındadır. Medya gerçekliği toplumsal gerçeklikten farklı olarak sunulmak-

la birlikte, bu işleyişi kavrayabilmek amacıyla seçilen gazeteler siyasi yelpazenin farklı kollarından alınmıştır. Kültürel Çalışmalar ekolünden özellikle Stuart Hall'ün ideoloji çözümlemelerinden ilhamını alan bu çalışma; örnek olayın farklı ideolojilere sahip gazetelerde birbirinden farklı söylemler inşa edilerek sunulduğu varsayımına dayanmaktadır.

1. Söylem Kavramı

Söylem, geçmiş 1950'lere uzanan, akademik alanda *ideoloji* ile birlikte veya onun ikamesi olarak ele alınan ve tartışılan bir kavramdır. Aslında bu durum söylemin II. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde ortaya çıktığı anlamına gelmez. İlkçağ filozoflarının *retorik* ve *anlatı* üzerine geliştirdiği yaklaşımlar söylem çözümlemesinin temelini 2000 yıldan uzun bir döneme yaymayı mümkün kılmaktadır. İngilizce karşılığıyla *discourse* kavramı kökeninde *konuşma*, *konuşturma* gibi anlamları barındırmaktadır (Kocaman, 2003: 1).

Dolayısıyla söylem basit anlamda dil pratiği olarak adlandırılabilir. Ne var ki bu dil pratiği bünyesinde; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan şekli, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen süreçleri barındırmaktadır. Sözen'e (1999: 20) göre, söylem belirsizlik alanıdır. Bu belirsizlikte ikamet eden varoluş tarzları, dil ve insandır.

İdeoloji analizlerinde *anlam* konusunun yeniden gündeme gelmesi, Marksist çözümlemelerin reforme edilmesini beraberinde getirmiştir. Eleştirel teoride ideoloji, anlam ya da bilgilendirme mübadelesinin gerçekleştiği mekân olarak kavranan iletişim sırasında ortaya çıkar. İdeoloji, iletişimsel sürecin üretim ve alımlama aşamalarında mevcuttur. Marksist yorumun hedefi, metinlerin "iktidar ve tahakküm yapılarını üretecek ya da dönüştürecek şekilde somut insanların günlük yaşamında üretilme, bu yaşama eklenme ve işlev girme" tarzını betimlemektedir. Bu doğrultuda Marksist teoride amaç, metinler aracılığıyla üretilen anlamları bulmanın yanı sıra, anlam üretiminin toplumsal süreçlerle nasıl bağlantılı olduğunu göstermektir (Sholle, 1994: 215).

Foucault, ideoloji ve iktidarın çözümlenmesi ve söylemin kurulmasındaki bileşenler açısından önemli bir değişimin öncülüğünü yapmaktadır. Çarpıtılmış bilginin alanı olarak gösterilen iktidarı yeni bir bakış açısıyla ele alan Foucault, bilginin iktidarın üretiminden ayrı düşünülmemeyeceğini savunur. İktidar toplumun bütün hücrelerinde yerleşik bulunan ve sahip olunmaktan çok tecrübe edilen bir şeydir. Tarihsellik insanoğlunu farklı özneler haline getirmektedir. İşte bu noktada söylem devreye girer ve iktidar ilişkileri ile bilgi adaları oluşturur. Bu sayede bilginin özneleri tanımlanmış ve nesnelleştirilmiştir (Sancar,

2008: 144-145). Foucault söylemin artık biçimsel ya da anlatı potansiyelinden ziyade, varoluş tarzına göre incelenmesi gerektiğini düşünmektedir. Söylemlerin oluşumu toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişiklik gösterir (Doltaş, 2003: 54).

Foucault'nun söylem kuramında öne çıkan iki temel olgu bugünün düşünce dünyasında önemli bir yenilik olarak değerlendirilmektedir. Birincisi, Aydınlanma felsefesinin özne-nesne ikiciliğinin merkezi durumuna karşı söylem, merkezi ikiciliği ortadan kaldıran bir öngörüye sahiptir. Söylem özne ve nesneye ilişkindir. Böylelikle, beşeri bilimler, öncelikle söylem ve nesnel arasındaki ilişkinin farkına varır. İkincisi ise, güç ve bilginin kaçınılmaz olarak söyleme bağlı olmasıdır (Hekman'dan akt. Sözen, 1999: 69). Öte yandan, Foucault'nun söylem üzerine çalışmalarının çoğu ideoloji terimiyle diyaloga ve tartışmaya açıktır ve bir anlamda söylem terimi ideolojiyle bir diyalog içerisinde ve ideolojinin tanımına tepki veren bir şekilde tanımlanır (Mills, 2003: 155). Bir başka deyişle "söylem" kavramı, Foucault gibi bazı araştırmacıların yazılarında "ideoloji" kavramının yerine veya dönüşümlü olarak kullanılmıştır (İnal, 1996: 58).

Bu bağlamda söylem çözümlemesi, Eleştirel-Marksist yönelimli araştırmaların *öznel bilgiye* doğru evrilmesinin tipik bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Kimi araştırmacılar bu durumu *non-pozitivist* bir konum olarak görmektedir. Söylem çözümlemesi bir *okuma* olarak düşünülürse, gerçeğe doğru değil anlama doğru bir sonucun amaçlandığı görülür. Van Dijk, eleştirel söylem çözümlemesini *pozisyon alma* olarak değerlendirmekte ve *nötr* olamayacağına dikkat çekmektedir (Atabek, 2007: 151).

2. Kültürel Çalışmalarda Söylem ve İdeoloji

Kültür, modern düşüncenin odak noktasındaki kavramlardan biridir. Yaşanan süreç içinde birbirinden farklı eğilim ve yaşantıları hem kaynaştırır hem de bulanıklaştırır. Dolayısıyla kültürün bileşenlerini iyi kavranmalı ve çözümlemeler bu doğrultuda yapılmalıdır. Kültürü çözümlerken, toplum, uygarlık ve ekonomi alanlarının da iyi irdelenmesi gerekir (Williams, 1985: 12-14). Williams, zihinsel gelişimin sonucu olarak ortaya çıkan kültür kavramsallaştırmalarını 3 tipe incelemektedir. *Kültürlü kişi, kültürel ilgiler ve beşeri entelektüel çabalar* gibi yeni anlamlandırmalar kültürel düzeylerin yeni biçimleridir. Günümüzde üçüncü kullanım yoğun olarak tercih edilmekle birlikte, antropolojik ve geniş sosyolojik kullanımı, ayrı bir halkın ya da başka bir toplumsal grubun *bütün bir yaşam biçimini* ifade etmektedir (1993: 9-10).

Kültür kavramı, kitle iletişimi araştırmalarının başlangıcından itibaren farklı ekoller aracılığıyla tartışılmaktadır. Kültürün ortak anlaşma zemininde sürekliliği için belli öğrenme ve anlamlandırmaları içermesi gerekmektedir. Dolayısıyla kültürün kapsayıcı bağının oluşumunda iletişim kaçınılmazdır. Kültür, iletişim süreçlerinden geçerek üretilir. Kitle iletişimi ürünleri kültürel olarak nitelenir ve kültür, sanatla ilişkilendirilir. Sinema bir sanat ve kültür olarak ele alınır, gazete kültürü ileten bir taşıyıcıdır. Televizyonun kendisi de kültürün üreticisi, taşıyıcısı yani bir parçasıdır.

İngiltere’de Kültürel Çalışmalar ekolünün gelişiminin temelinde, hem *etki* odaklı çalışmalara hem de kültürel değerleri kendi tekelinde gören belirli gruplara karşı duruş hâkimdir. Raymond Williams, Stuart Hall ve Richard Hoggart gibi isimlerin başını çektiği Kültürel Çalışmalar ekolü 1950’lerin ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Marksist gelenek, sınıflı toplumlarda fikirlerin serbest mübadelesi düşüncesine karşı çıkmış, liberal düşünüşe eleştirel yaklaşmıştır. Ancak Marksizm, ırk ve toplumsal cinsiyet gibi sınıfa indirgenemeyecek düzeydeki diğer egemenlik biçimlerini ihmal etmiş, devletin rolünü yeterince teorileştirememiştir (Stevenson, 2008: 26). İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği işte tam da bu noktada getirdiği açılımlarla değer kazanmaktadır. Ekolün önde gelen isimleri, medya çalışmalarında kullandıkları etkin izleyici, dinleyici, okuyucu fikriyle hareket etmiş, yüksek kültür yerine alt sınıfların kültürüne yönelmişlerdir. Williams ve Hall gibi isimler kültürü irdelerken, *ideoloji* kavramını ve toplumsal iletişimin oluşumundaki etkinliğini kabul etmişlerdir (Alver, 2009: 28).

Kültür ve ideoloji kavramları Marks’ın *Alman İdeolojisi’*nde hayat bulduğu şekliyle klasik altyapı-üstyapı eğretilmesi bağlamında değerlendirilemez. Hall’e göre maddi temel ve üstyapılar arasındaki ilişki daha karmaşıktır. Dolayısıyla toplum ya da toplumsal biçimlenmeler her biri kendi özgüllüğü ve ilişkili olduğu pratiklerle her zaman *eşitsiz gelişme* konumunda duran karmaşık pratikler tarafından oluşturulmuş yapılar olarak düşünülmalıdır (Hall, 1994: 183). Hall, bu karmaşık yapı içerisinde medya ve kültürü tartışırken Gramsci’nin *hegemonya* kavramından yararlanır. Medyayı rızanın üretim sürecinin bir parçası olarak değerlendiren Hall, bugünün kapitalist toplumlarındaki ideolojik işlevleri açısından medyayı bu bağlamda ele alır. Modern kitle iletişim araçları gitgide, kültürün üretimi ve dağıtımının temel araçları haline gelmektedir. Toplumsal ilişkilerde yaşanan parçalanma da grupların ve sınıfların *öbür* gruplara ve sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer imgesi inşa etmelerinin temelini sağlamakta, toplumsal totalitenin sağlanmasında daha fazla sorumluluk almaktadır (Hall, 1994: 200).

Althusser'in *Devletin İdeolojik Aygıtları* metaforu üzerinden ideolojiyi tartışan Hall (2005: 368-369), Ortodoks Marksizm'in ekonomik indirgemeciliğini ve *yanlış bilinç* kavramına ilişkin eleştirileri yorumlar. Althusser'in ideolojik pratiklerin özgüllüğü ve diğer toplumsal pratiklerden farklılığı üzerinde düşünme isteğine dikkat çeken Hall, iktidar mücadelesinin alanını *karmaşık birlik* üzerinden kurgular. Hall, *Devletin İdeolojik Aygıtları* isimli çalışmada yer alan *hâkim sınıfa ait ideoloji* vurgusuna eleştirel yaklaşır. Hâkim sınıfın ideolojisinin taşıyıcısı konumundaki ezilen sınıflar, kendi özgül düşünsel süreçlerinden uzak değerlendirilmektedir. Bu durum, hangi ideolojinin nasıl yeniden üretildiği sorunsalını ortaya çıkarır. Hall'e göre ideolojinin işlevi sadece toplumsal üretim ilişkilerini yeniden üretmek değildir. İdeoloji, tahakkümcü bir toplumun kendisini kolayca, düzgün ve işlevsel bir şekilde yeniden üretebilme derecesinin sınırlarını da belirler (2005: 393).

Hall, kitle iletişim araçlarını kapitalizmin ideolojik kurumu olarak görür. *Yöneten sınıf, fikirlere de egemendir* görüşü Hall'de karşılık bulmaz. Tahakküm, ortak duyu üzerindeki savaşın başarılı bir şekilde yürütülmesiyle oluşturulur. Anlam şeylerin nasıl olduklarına değil, nasıl ifade edildiklerine bağlıdır. Böylelikle bir olayın anlamı söylem hâkimiyeti için gerçekleşen göstergibilimsel bir mücadele haline gelir. Örneğin *demokrasi, özgürlük ve bireycilik* gibi kavramlar, söylem alanı içinde anlam bulur. Kitle iletişim araçları da sürekli akış halindeki bir güç alanı olarak tanımlanabilir (Stevenson, 2008: 72).

Kültürel Çalışmalarda Frankfurt Okulu'nun benimsediği *edilgen medya kullanıcısı* düşüncesine eleştirel yaklaşılmaktadır. Pozitivist geleneğin ikinci dönem çalışmalarının öncüsü sayılan, geleneksel düz ve çizgisel iletişim modelinden farklı olarak geliştirilen *Kullanımlar ve Doyumlar Modeli* ise Kültürel Çalışmaların temsilcileri tarafından belli ölçüde benimsenmektedir. Öte yandan medya metinlerinin sunumu açısından bakıldığında ise, hegemonya ve ideolojinin yeniden üretilmesine dönük işleyiş biçimleri İngiliz Kültürel Çalışmaları temsilcilerinin başat ilgi alanı olarak görülmektedir.

Hall ve arkadaşları, klasik belirlenimci kalıplardan farklı olarak bütün insanların aynı metni aynı şekilde göremeyeceğini savunmaktadır. Bu düşüncenin temelinde kodlama ve kodaçımı gerektiren iletişim süreci modeli bulunmaktadır. Mesajların oluşturulması ve açılması süreçleri toplumsal, ekonomik, kültürel ve ideolojik bağlarla ilgilidir. Karşılıklı etkileşim süreçleri medya metinlerinin okunmasının farklılaşmasına neden olur. Aslında medya metinleri üç temel okuma üzerinden alınır. Bunlar; *hakim okuma, muhalif okuma ve müzakereci okuma*dır. Hâkim okuma egemen ideolojiyi destekler nite-

likteyken, muhalif okuma egemen kodları tespit eder ve reddeder, müzakereci okuma ise belli kodların kabul edildiği, belli kodların ise reddedildiği okumadır (Hall, 2003: 321-325).

Özetle ideoloji bilinçdışı olduğu için onu ancak düşünülmemiş ya da söylenmemiş, yani belli bir ideolojik sistem içinde bastırılmış olan şeyleri araştırarak kültürel artefaktlar ya da metinlerdeki belirtileri aracılığıyla kavrayabiliriz (Shumway, 1999: 374). Dolayısıyla Kültürel Çalışmalar yaklaşımında, ideolojinin, toplumsal anlamın oluşturucusu olarak bir öznenin inşa edilmesine yönelik olduğu kabulü, onun özellikle kitle iletişim araçlarında somut hale gelişinin incelenmesini olanaklı kılmıştır. Bu bağlamda kitle iletişim araçları, yani medya, birtakım güç ilişkilerinin yeniden üretimi için hangi anlamların ve hangi öznelliklerin inşa edildiğini analiz etmeye olanak sağlayan alanlar olarak yoğun ilgiye mazhar olmaktadır (Dursun, 2004: 49).

3. Wikileaks Belgelerinin Türk Basınında Sunumuna İlişkin Bulgular

Wikileaks kaynaklarının gizliliğini koruyarak hükümetlerin ve diğer organizasyonların çeşitli belgelerini yayınlayan, İsveç merkezli uluslar arası bir organizasyondur. Yayınladığı raporlarıyla çok sayıda medya ödülleri alan Wikileaks'in veri tabanında 1.2 milyondan fazla doküman bulunmaktadır. Avustralyalı gazeteci ve internet aktivisti Julian Assange'nin yöneticisi olduğu site özellikle 26 Temmuz 2010'da Amerikan ordusunun 2004-2009 tarihleri arasında Afganistan Savaşı'nda tutmuş olduğu 92.000 belgeyi The Guardian, The New York Times gibi gazetelerle birlikte açıklamıştır. Site ABD, Tayvan, Avru- pa, Avustralya ve Güney Afrikalı gazeteciler tarafından kurulmuştur.

Sitenin yayınladığı belgeler Türkiye'de büyük ses getirmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başta olmak üzere bazı hükümet yetkilileriyle ilgili ciddi iddiaların yer aldığı bu belgeler, siyasi yelpazenin her kanadından gazetelerde yeniden kurgulanmış ve karmaşık söylem alanının mücadele araçları haline gelmiştir.

3.1. Yöntem

Bu çalışma, İsveç merkezli Wikileaks internet sitesinde yayınlanan ve tüm dünyada yankı uyandıran Amerikan kaynaklı belgelerin Türk basınında nasıl işlendiğini söylem analizi yöntemiyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, haber metinlerinin medyanın kendi gerçekliğine dönüştürülme sürecinin belirleyenlerini tespit etmek, *anlamı* ortaya çıkarmak ve metinleri derinlemesine çözümlemek amacıyla söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın teorik

kısımında da açıklandığı gibi içerik ve anlam ideolojinin ifadesinde en açık söylem düzeyidir. Modellerin ve toplumsal temsillerin genel ve özel önermelerin en doğrudan bir şekilde sergilenebilmesi burada gerçekleşir. Temel ideolojiler metin ve konuşmanın çeşitli yapılarını da etkileyebilir; bir yan cümlecik ya da cümlenin biçimi, tartışmanın şekli, haber öyküsünün sırası, manşetin büyüklüğü gibi (van Dijk, 2003: 70).

Bu bağlamda çalışmanın temel kaygısı, gazetelerde sunulan haberlerin kodlama biçimlerinin ideolojik olarak dolayımına uğratıldığı varsayımından hareketle; ideolojik üretimin nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymaktır. Birbirinden farklı yönelimlere ve bakış açılara sahip gazetelerin, Wikileaks belgelerinin hangi kaygıları ön plana çıkararak sunduğu ve söylemlerin bağlamlarına ilişkin tespitler çalışmanın amaçları arasındadır. Medya gerçekliği toplumsal gerçeklikten farklı olarak sunulmakla birlikte, bu işleyişi kavrayabilmek amacıyla seçilen gazeteler siyasi yelpazenin farklı kollarından alınmış, ideolojik üretimlerin hedefleri açısından bu örneklem biçimi uygun görülmüştür.

Çalışmada, ele alınan gazeteler aracılığıyla uluslar arası gündemi uzun süre meşgul eden Amerikan kaynaklı belgelerin nasıl sunulduğuna ilişkin ideolojik dolayımın çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, Cumhuriyet, Zaman ve Hürriyet gazetelerinde her iki olay sonrası yayınlanan birer haftalık haberler örneklem grubunu oluşturmaktadır. Çalışmada yalnızca haberler ele alınmış, köşe yazıları analize dâhil edilmemiştir. Her üç gazeteye de arşiv taraması aracılığıyla ulaşılmıştır.

İncelemeye alınan gazeteler 1 Aralık 2010 ve 7 Aralık 2010 tarihleri arasındaki Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri olarak belirlenmiştir. Farklı ideolojik duruşu olan bu gazetelerden Hürriyet merkez gazete olarak, Radikal merkez solu temsilen, Zaman İslami sağ ideolojiyi temsilen seçilmiştir.

3.2. Hürriyet Gazetesi'nin Söylemi

1 Aralık 2010 tarihli Hürriyet'te birinci sayfadan *Hasar Raporu* başlığıyla verilen haberde verilen bilgiler olayın duyurulmasına yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Haberin spotunda *Kazanan-Kaybeden Kim* sorusunun öne çıkarılması uluslar arası gündeme ilişkin kafa karışıklığını ortaya koyar niteliktedir. Bilgi yığınlarına ilişkin çözümlenmelerin betimleyici cümlelerle oluşturulması gazetenin sorgulayıcı bir tasarım oluşturduğunu göstermektedir. *Açıklayamazsa altında kalır* başlığıyla yine ilk sayfadan verilen haberde, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik iddiaları yer almaktadır. Başbakanın İsviçre bankalarında 8 ayı

hesabı olduğu yönündeki Wikileaks iddiaları Kılıçdaroğlu tarafından dile getirilmektedir. Haberin spotunda belgelerin Kılıçdaroğlu tarafından didik didik edileceğinin vurgulanması ve Erdoğan'a yönelik açıklama yapma çağrısı gazete tarafından ön plana çıkarılan bir tema olarak dikkat çekmektedir. Böylelikle Hürriyet gazetesi, Kılıçdaroğlu'nun ağzından Başbakanla ilgili iddiaları gündeme taşımış ve tartışma malzemesi haline getirmiştir. Çok sayıda belge ve iddianın bulunduğu Wikileaks kaynaklarından öne çıkarılan Kılıçdaroğlu'na ait değerlendirmeler, editoryal süzgeçten geçirilerek örtük bir yorumla verilmiştir.

Aynı gün Hürriyet'te yayınlanan *Yabancıdan AKP'yi öğrenecek değiliz* başlıklı haber, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Wikileaks belgeleriyle ilgili değerlendirmelerinden oluşmaktadır. Bahçeli'nin ifadelerinden çıkarılarak oluşturulan ara başlıklar *Aklını başına almalı* ve *Açıklama yapılmalı* şeklinde aktarılmıştır. Bahçeli'nin açıklamalarında hem internet sitesine hem de Ak Parti'ye yönelik eleştirel bir yaklaşım gözlemlenmektedir. Ancak haberde, ön plana çıkarılan tema Ak Parti hükümetinin olumsuz politikalarıdır. Böylelikle yayınlanan belgeler içeriklerinden çok hedef aldığı yapılar açısından ele alınmış, MHP lideri Bahçeli tarafından da bu şekilde yorumlanmıştır. Başlıkta kullanılan cümle tırnaksız şekilde verilerek enformasyon açısından eksiltmeye gidilmiş, ifade genelleme aracılığıyla yoruma açık bırakılmıştır.

1 Aralık tarihli bir diğer haberde *Sanki bir amacı var* başlığı kullanılarak Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün belgelere ilişkin değerlendirmeleri ele alınmıştır. Haber tematik açıdan incelendiğinde, belgelerin arka planının sorgulandığı gözlemlenmektedir. Gazete, Gül'ün değerlendirmelerindeki seçici ve özenli yapıyı koruyarak birincil tanımlayıcıdan oluşturulan içerikler yorumsuz olarak sunulmuştur. Ara başlıklar doğrudan alıntılarla oluşturulmuş, içerik Cumhurbaşkanı'nın ağzından ve net ifadelerle biçimlendirilmiştir.

Aynı gün gazetede yer alan bir başka haberde İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın belgelerle ilgili değerlendirmelerine yer verilmiştir. Tek paragraftan oluşan haberde, alt ve üst başlık kullanılmamıştır. *Başbakan'ın dediği gibi: Bir görelim* başlıklı bu haberde ön plana çıkarılan tema Ak Parti hükümetiyle ilgili iddialardır. Atalay'ın değerlendirmesinde yorumdan kaçındığı ve gelişmelere göre tavır takınacakları iması gazete tarafından başlığa çekilmiştir. Böylelikle haber, Ak Parti'nin ortaya çıkan belgelerin içeriklerine dönük kaygıları varmış izlenimi uyandırmaktadır.

2 Aralık 2010 tarihli Hürriyet'te *Wiki Kavgası* başlığıyla aktarılan haber ilk sayfadan verilmiştir. Haberin alt başlığı *Başbakan Erdoğan'dan Wikileaks öfkesi*

ifadesidir. Erdoğan'ın belgelerde yer alan *İsviçre bankalarında 8 gizli hesabı var* iddiasına verdiği tepki haberde işlenen ana tema olarak gözlemlenmektedir. Özellikle *kavga* vurgusuyla sunulan haber, Erdoğan'ın Kılıçdaroğlu'na yönelik tepkisini içermektedir. Spotta *İspat edemezsen istifa et* ve *Bu iddiayı ispatlayamayan alçaktır* ifadelerinin altı çizilerek, Başbakan'ın konuyla ilgili duruşu ve kullandığı ağır ifadeler metne yerleştirilmiştir. Gazete haberin iç sayfalardaki devamında, Erdoğan'ın benzer bazı iddia sahiplerine gönderme yaparak *1 milyar doları var diyen Ergenekon'dan içeride* sözlerini öne çıkarmıştır. Burada özellikle vurgulanmak istenen Başbakan'la ilgili ortaya atılan iddiaların nasıl sonuçlandığıdır. Gazete, Başbakan'ın sözlerinin *gözdağı* olarak nitelenebileceği yorumunu dikkate alarak bu kurgulamayı yapmayı tercih etmiştir. Haberin devamında Başbakan'ın yurt dışı bankalarda hesapları bulunduğu iddialarına verdiği sert yanıt *Bir Allah kurulum yok* başlığıyla sunulmuştur. Başbakan'dan yapılan alıntılarla oluşturulan haberde, *alçak*, *utanç duyacaklar*, *müfteri*, *fırsatçılık* ve *çirkinlik* gibi kavramlar metin içerisine yerleştirilmiştir. Haber ilk etapta yorumsuz gibi görünse de, öne çıkarılan başlıklar ve kavram tercihleri gazetenin egemen yapıya uygun bakış açısına uygun biçimde tasarlanmıştır.

Belgelerin yayınlanmaya başlamasıyla birlikte gerilen siyasi ortama uygun bir başka başlığı sayfalarına taşıyan Hürriyet, *CHP liderinden yanıt üst başlığıyla Bize değil Amerika'ya hesap sor* ifadelerini başlık olarak kullanmıştır. Başbakan'ın saldırgan olduğu yönündeki vurgu haberin ana metnini oluşturmaktadır. Sıklıkla imalardan oluşan haberde özellikle göze çarpan söylem, *sindirme*, *inkâr* ve *tehdittir*. Bu ve devamı niteliğindeki haberlerin çok sayıda Wikileaks belgesi arasından seçilerek gazetenin gündemini oluşturması, haberlerin ideolojik yenden kurgulama sürecinin belirleyenlerinden olduğunun göstergesidir. Bilinçli tercihler ile kurulan cümleler ile haberlerin ideolojik dolayımına süreci tamamlanmaktadır.

Hürriyet gazetesi 3 Aralık'ta uluslararası iddiaların yanı sıra hükümeti hedef alan belgelere ilişkin yansımaları aktarmaya devam etmiştir. MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, Türkiye'nin içişlerine karışılması olarak nitelendirildiği Wikileaks belgeleriyle ilgili görüşleri haber metninde yer almaktadır. *Ak Parti'yi tutmak bir vatan görevidir* başlıklı haberde ön plana çıkarılan tema, iktidar partisiyle ilgili bir sorunun ülke içinde halledilmesi gerektiği yönündedir. Haberde ayrıca, Ak Parti'nin mağdur durumda olduğuna dikkat çekilerek, iktidarla mücadelenin bu türden iddialar aracılığıyla değil, demokratik yollarla yapılması gerektiği vurgusu yapılmıştır. Haberın başlığı Ak Parti lehine bir tu-

tum gibi algılansa da, metnin devamında oluşturulan kurgu imalar yoluyla iktidarı hedef almaktadır.

Aynı gün yayınlanan bir başka haberde, Kılıçdaroğlu'nun 2 Aralık'taki açıklamalarının devamı niteliğindedir. CHP Genel Başkanı, iktidar kanadından gelen tepkilere rağmen aynı söylemi yinelemekte ve Başbakan'dan banka hesaplarıyla ilgili açıklama beklemektedir. Gazete, Kılıçdaroğlu'nun 2 Aralık'ta aktarılan ifadelerine neredeyse aynı cümlelerle yer vererek iddiaları gündemde tutmaktadır. Bu arada Başbakan'ın Ergenekon göndermesine yönelik eleştirileri de sayfalarına taşıyan gazete, Kılıçdaroğlu'nun ağzından; *Başbakan aleyhine yazı yazanlar da içeride yatıyormuş* ifadelerini kullanarak muhalefet liderinin sert tutumunu bu sözlerle aktarmıştır. Böylelikle Hürriyet gazetesi ideolojik duruşuna uygun olarak haber metinlerini çift taraflı kurgulamakta ve söylemini bu tartışmalar üzerinden oluşturmaktadır.

4 Aralık itibarıyla Wikileaks belgelerine ilişkin tartışmalar yine aynı eksende sürmektedir. CHP liderinin *İsviçre'den hesabı yok yazısı al* sözlerini başlığa taşıyan gazete, Kılıçdaroğlu'nun açıklamalarını geniş biçimde ele almıştır. Haberde özellikle vurgulanmak istenen iddiaların ciddiyeti ve tatmin edici açıklama yapılması gerektiğidir. Bu şekilde oluşturulan metin, Erdoğan'ı hedef alır nitelikte tasarlanmış, ara başlıklar da bu yönde işlenmiştir. Aynı gün içinde Başbakan Erdoğan tarafından yapılan açıklamalar ise bir başka haberin içine yerleştirilerek tek cümlede verilmiştir. Her iki liderin açıklamalarına ayrılan yer ve metinlerin uzunluğu düşünüldüğünde, muhalif söylemin öne çıkarıldığı açıktır. Bu durum gazetenin *tarafsızlık* ilkesini net biçimde ihlal ettiğini göstermektedir.

Gazetenin 5 Aralık'taki haber söylemi de bir önceki günle benzerlik taşımaktadır. Aynı sayfada yer alan iki haberden muhalefetin açıklamaları üst tarafta ve daha büyük puntolarla verilmiştir. Tematik açıdan bakıldığında, muhalefet kaynaklı haberlerin sunum biçimi içeriklerin daha önemli olduğu düşüncesini pekiştirmeye yöneliktir. CHP liderinin *"Büyük götürün" demedik* sözlerinden oluşturulan ana başlıkta *büyük götürün* ifadesinin tırnak içinde kullanımı yorumsamacı bir değerlendirme içermektedir. Haberin devamında Başbakan Erdoğan'ı ve açıklamalarını hedef alır nitelikte değerlendirmeler 4 ayrı başlıkta toplanmıştır. *Senin sesini keseriz* ara başlığı altında Kılıçdaroğlu'nun ifadeleri tehditkâr biçimde aktarılmıştır. Buna karşın, Başbakan'ın İsviçre bankalarında hesapları olduğu iddiasına yönelik açıklamaları *Olmayan şeyin belgesi olmaz* başlığıyla verilmiştir. Haber; spot, alt ve üst başlıklara yer verilmeksizin kısa bir

metin şeklinde sunulmuştur. Başbakan'ın açıklamalarında ön plana çıkarılan iftira söylemidir.

6 Aralık itibariyle CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun açıklamalarında, Başbakan'ın İsviçre bankalarında olduğu söylenen hesaplara ilişkin suçlamalar devam etmektedir. Hürriyet gazetesi başlık seçiminde Kılıçdaroğlu'nun *Yüreğin yetiyorsa o yazıyı al* ifadelerini kullanmıştır. Haberin konusu Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin yıldönümü olmasına rağmen, Başbakan Erdoğan'la ilgili iddialar haberde ön plana çıkarılmıştır. Bu bilinçli seçimin yanı sıra kullanılan kışkırtıcı başlık, gazetenin yönelimine dair ipuçları vermektedir. Açıklamaların devamında, *Onların sicili temiz değil, biliyoruz* başlığı kullanılarak eleştiri konusu farklı bir konu üzerinden yöneltilmektedir. Bu haber, büyük puntolarla aktarılmış ve kadın konusu geri planda bırakılarak eleştirilerin yöneldiği konu başlıkları ayrı ayrı sunulmuştur. Böylelikle, haberin işaret ettiği konu ile konferansın konusu editörün bilinçli müdahalesiyle dolayına uğratılmıştır.

Aynı gün gazetede *Wikileaks belgelerine Aşık Veyselli yanıt* başlığıyla yer alan Başbakan Erdoğan'ın ifadeleri ise sayfanın eteklerinde ve iki paragraflık boyutla ancak yer bulabilmiştir. Erdoğan'ın ana muhalefet lideri Kılıçdaroğlu'na verdiği yanıtlardan oluşan bu metin, yorumdan uzak bir dille ve sadece durum bildirir nitelikte tasarlanmıştır. Haberde spot, ara başlık ve alt başlık gibi unsurların yanı sıra, fotoğraf gibi görsel malzemeler de kullanılmamıştır. Metin genel anlamda birincil tanımlayıcıların ağzından oluşturulmuştur.

7 Aralık itibariyle Hürriyet gazetesinin Wikileaks belgelerine ilgisinin büyük ölçüde azaldığı gözlemlenmektedir. Gazete olayla ilgili ilk sayfada herhangi bir habere yer vermemiştir. İç sayfalarda ise belgelerin uluslar arası yankılarına ilişkin gelişmelerin içine yerleştirilen bazı bilgiler ile Türkiye'nin birkaç cümleyle işlendiği gözlemlenmektedir.

4.2. Cumhuriyet Gazetesinin Söylemi

Cumhuriyet gazetesi, 1 Aralık 2010 tarihinde Wikileaks internet sitesinden yayınlanan gizli belgeler arasından Başbakan'ın çıkar ilişkisi içerisinde olduğu iddia edilen ifadeleri başlığa taşımıştır. *Gizlenen xxx'ler kim?* Başlığının yanı sıra, *Yakınlarına çıkar sağlıyor ve İktidar iddiaları yalanlıyor* ifadeler ara başlık olarak seçilmiştir. Gazete, ana muhalefet partisinin ilk tepkisini ise *CHP iddiaların peşini bırakmayacak* başlığıyla sunmuştur. Haberde özellikle Erdoğan'ın aile içi ilişkileri ve partisini hedef alan belgeler ön plana çıkarılmıştır. Gazetenin Başbakan'ı doğrudan suçlayıcı bir yönelimi benimsediğini açıkça ortaya koymakta-

dır. İç sayfalarda kullanılan *Arkadaşlarımı kolluyor* başlığı altında verilen haberde, Başbakan Erdoğan ile ilgili *menfaatçi, güvensiz, faydacı ve çıkarıcı* ifadeler özellikle tercih edilerek, bu ifadelere ilişkin belgelerin yer aldığı metinler habere konu edilmiştir. Başbakan'la ilgili olumsuzluk içeren çok sayıda belge özellikle haberde kullanılmış ve gazetenin yönelimi açık bir biçimde ortaya konmuştur. Bu bağlamda aynı sayfa içerisinde haberin devamı niteliğindeki bir başka başlıkta *AA haberi övgüden gördü* ifadesi eleştirel biçimde sunulmuştur. Zira haber metninde yer alan cümleler gazetenin ideolojik duruşunun göstergesi niteliğindedir:

Wikileaks Türkiye'de Anadolu Ajansı'nın sansürüne takıldı. Ajans sitedeki kriptolarda yer alan Başbakan Erdoğan'ın İsviçre'de 8 bankada hesabı olduğu, Tüpraş'ın satışından çıkar sağladığı başta olmak üzere, hükümeti zorda bırakacak birçok ayrıntıyı abonelerine göstermedi. Buna karşın, Erdoğan'ın mükemmeliyetçi, işkolik, adil ve merhametli bir yapıya sahip olduğu yönündeki konuşmaları içeren kriptolar anında abonelere ulaştırıldı. Yandaş basın da Erdoğan'la ilgili ifadeleri görmedi.

Cumhuriyet gazetesi 2 Aralık'ta manşetten verdiği haberde, *Erdoğan Wikileaks iddialarını sayfalarına taşıyan basını tehdit etti, Kılıçdaroğlu'ndan yanıt gecikmedi* üst başlığıyla doğrudan Başbakan Erdoğan'ı hedef almıştır. Haberin ana başlığında ise *'Hesabı ABD'ye sor'* ifadesi tırnak içinde ve ana muhalefet liderinin ağzından sunulmuştur. Böylelikle gazete, ortaya atılan iddiaları Kılıçdaroğlu'nun ağzından vererek açıkça sahiplenmektedir. İç sayfalardaki haberin devamında *Wikileaks belgelerini dedikodu yazışmaları olarak değerlendiren Başbakan'dan üstü kapalı tehdit* üst başlığı kullanılarak *tehdit* vurgusu yinelenmiştir. *'Milyarı var diyen Silivri'de'* başlığıyla verilen haberde, Ergenekon soruşturmasına göndermelere yer verilmiştir. Başbakan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde ortaya atılan bazı iddia sahiplerinin tutuklu olduğu yönündeki açıklamalarını aktaran gazete, okuyucuda tehdit algılamasını güçlendirecek yargılarla metni desteklemiştir. Bu bağlamda gazetenin söylemi iddiaların gerçek olduğu izlenimi uyandıracak biçimde Wikileaks belgeleri üzerinden kurgulanmıştır.

3 Aralık'ta yayınlanan *Kılıçdaroğlu: Erdoğan'ın itirafı* başlıklı haberde iki lider arasındaki tartışmaların yansımaları aktarılmıştır. Dikkat çekici olan CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun Başbakan'ın belgelere ilişkin açıklamalarına verdiği yanıtın bağımsız biçimde sunulmuş olmasıdır. Gazetede Erdoğan'ın tepkilerine ilişkin herhangi bir haber bulunmazken, Kılıçdaroğlu'nun eleştirileri sıralanmıştır. Haber içerisinde, Kılıçdaroğlu'nun Başbakan'la ilgili milyar dolarlık iddiaları nedeniyle Ergenekon soruşturması kapsamında yargılanan yazar

hakkında yaptığı değerlendirmelerin yanı sıra, belgelerin yayınlanması sürecinde bazı medya organlarının tutumu da eleştirel biçimde aktarılmıştır. *Erdoğan'a sert tepki* başlığıyla verilen bir diğer haberde, Türkiye Gazeteciler Sendikası'ndan yapılan açıklama *yandaş basın* söylemi çerçevesinde kurgulanmıştır. Böylece, Kılıçdaroğlu'nun hükümete yakın yayın yaptığı iddia edilen medya kuruluşlarına ilişkin eleştirileri sendikanın söylemi aracılığıyla yeniden tasarlanarak sunulmuştur.

Belge tartışmalarına neden olan Kılıçdaroğlu'nun açıklamalarına 4 Aralık'ta devam eden gazete, ana muhalefet liderinin Erdoğan'a yönelik çağrısını gündeme getirmiştir. 'Baykal gibi İsviçre'den yazı getir' ifadesini başlığa taşıyan gazete, CHP eski Genel Başkanı Deniz Baykal'ın gizli hesabı olduğu yönündeki iddialar karşısında takındığı tavra dikkat çekerek, Başbakan'ın da sesini yükseltmek yerine benzer biçimde hareket edebileceği önerisini aktarmıştır. Gazetenin ilk sayfasında Başbakan'ın açıklamalarına ilişkin herhangi bir haberin bulunmayışı bilinçli kurgunun bir parçasıdır. Cumhuriyet gazetesinde aynı gün iç sayfalarda yer alan bir başka haberde, eski Başbakanlardan Necmettin Erbakan'ın hükümete yönelik eleştirel değerlendirmeleri yer bulmuştur. *'Tayyip belgelerden yararlanacak'* ifadesini başlığa taşıyan gazete, Erbakan'ın açıklamasında kullandığı *Tayyip Bey* nitelemesinde eksiltmeye giderek *Bey* sözcüğündeki saygınlık vurgusunu bilinçli olarak kaldırmış ve böylelikle Başbakan'a yönelik duruşunu açığa vurmuştur.

Cumhuriyet gazetesi, Wikileaks iddialarına karşı Başbakan Erdoğan'ın tepkisini *İftiraya sarılıyorlar* başlığıyla 5 Aralık'ta ilk kez net bir biçimde vermiştir. Belgelerin yayınlandığı günden itibaren Başbakan'ın İsviçre'de banka hesapları olduğu iddialarının yanı sıra; aile ve parti içi ilişkiler ile karakter analizlerine yönelik belgelere geniş biçimde yer ayıran gazete, Başbakan'ın tepkilerini kısa biçimde de olsa aktarmıştır. Ne var ki haber, rektörlerle ilgili bir toplantıda yapılan açıklamalar üzerinden kurgulanmış, iç sayfalarda ve hacimsiz biçimde sunulmuştur. Cumhuriyet gazetesi, CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun açıklamalarını bir başka sayfada ve büyük puntolarla aktararak iki lidere ilişkin haber yapılanmalarında bilinçli bir ayrıma gitmiştir. *Kılıçdaroğlu 'ispat' istedi* başlıklı haberde Başbakan'ın sicilinin temiz olmadığı vurgusu dikkat çekmektedir. CHP liderinin ifadelerini doğrudan alıntılarla aktaran gazete, aynı sayfanın alt kısmında yer alan daha küçük hacimli bir başka haberde Ak Parti yöneticilerinin Wikileaks belgelerine ilişkin tartışmalarına yer vermiştir. Haberlerin yerleştirilme biçimleri ve içerik tasarımı incelendiğinde, muhalefetten yapılan açıklamaların daha ayrıntılı ve yorumsamacı biçimde sunulduğu görülmektedir. Zira

Konuşmanıza dikkat edin başlığıyla aktarılan son haberde, Ak Parti yöneticilerinden gelen açıklamaların yanı sıra doğrudan yorum içeren ifadeler de kullanılmıştır. Yorumsuz ifadelerde seçilen kelimeler genellikle edilgendir. Bu durum, gazetenin yapılan açıklamalara mesafeli durduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet gazetesi, Wikileaks belgelerinde yer alan hükümete yönelik yolsuzluk iddiaları konusunda Ak Partili eski bakanlardan Abdüllatif Şener'in açıklamasını 6 Aralık tarihli sayısında manşetten vererek hükümeti hedef alan yayınlarına devam etmiştir. Şener'in yolsuzluk iddialarına ilişkin değerlendirmelerini '*O bakan benim*' şeklinde manşete taşıyan gazete, Şener'in ifadelerini dolaylı biçimde kurgulamasına rağmen haber metni net ve keskin cümlelerle oluşturulmuştur. Benzer yapı Kılıçdaroğlu'nun açıklamalarına ilişkin iç sayfalarda yer alan bir başka haberde de gözlemlenmektedir. '*AKP'den hesap soracağız*' başlığını kullanan gazete, hükümeti hedef alan açıklamalarda kullandığı kurguyu aynı biçimde yeniden tasarlamış ve iktidar partisinden hesap soracak kurumun Cumhuriyet gazetesi olduğu intibai oluşturmuştur.

Başbakan'ın Kılıçdaroğlu ile yaşadığı polemiği '*Kılavuzu karga olanın*' başlığı ile sunan gazete, haberi ana muhalefet liderinin açıklamalarından farklı olarak kısıtlı ve dar bir çerçevede işlemiştir. Betimleyici ifadelerin dikkat çektiği haberin üst başlığı *Başbakan Erdoğan Wikileaks'teki iddialara Sivas'tan yanıt verdi* biçiminde yorumsuz ve yalın olarak aktarılmıştır. Böylelikle gazete, Başbakan'ın tepkilerini daha yumuşak algılanabilecek şekilde tasarlamıştır. Ne var ki haberin üslubu nesnellik kıstasını karşılıyor gibi görünse de, haber ana metninin içinde kullanılan ifadeler negatif yoruma açıktır. *CHP'ye yüklenen Başbakan Erdoğan... türünden ifadeler söz konusu duruma örnek teşkil etmektedir. Yüklenmek fiilinin sık sık kullanıldığı haberde, sıfat kullanımı da örtük dille yapılan yorumsuz üslubu ele verir niteliktedir.*

7 Aralık'ta Türkiye Partisi lideri Abdüllatif Şener üzerinden Wikileaks tartışmalarına devam eden gazete, *Şener Meclis'i ve savcılarını göreve çağırdı* üst başlığı ve *Wikileaks'teki iddiaları partide bilmeyen yok* ana başlığıyla dolaylı biçimde sürdürdüğü eleştirel tutumuna devam etmiştir. Haberin teması, belgelerin kolay geçirilemeyeceği ve iddiaların tespiti konusunda mecliste araştırma komisyonu kurulması gerekliliği vurgusuyla şekillendirilmiştir. Gazetenin belgelerle ilgili her türlü eleştirel açıklamayı sayfalarına taşıması ve özellikle haberlerin tematik kurgu açısından hedef belirten sözcüklerle tasarlanması dikkat çekicidir. CHP Grup Başkanvekili Muharrem İnce'nin belgelerle ilgili değerlendirmelerine de farklı bir haberde yer veren gazete, *CHP İsviçre belgesinde ısrarlı* başlığıyla muhalif açıklamaları geniş biçimde sunmayı sürdürmüştür. Bu açıdan

bakıldığında gazetenin dengelilik ve özellikle nesnellik açısından profesyonel habercilik ilkelerini ihlal ettiği gözlenmiştir. İddialarda CHP'li yöneticilerin görüşlerine ağırlıklı ölçüde yer verilmesi, haber inşa sürecinde ideolojik yönelimin nasıl sayfalara taşındığını açık biçimde göstermektedir.

4.3. Zaman Gazetesi'nin Söylemi

Zaman gazetesi 1 Aralık'ta Wikileaks ile ilgili haberlerinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün açıklamaları ile uzman görüşlerine yer vermeyi tercih etmiştir. Gül'ün *'Bu yayımların bir amacı var gibi geliyor bana'* ifadesini ilk sayfaya taşıyan gazete haberin devamında, Cumhurbaşkanı'nın belgelerin asılsız olabileceği yönündeki şüphelerine ve uluslararası sonuçlarına yönelik kaygılarına yer verilmiştir. Zira bu söylem Galatasaray Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Beril Dedeoğlu'nun Cumhurbaşkanı ile aynı yöndeki değerlendirmeleri ile birlikte sunularak güçlendirilmiştir. Konuyla ilgili tek muhalif değerlendirme Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) kurmaylarının açıklamalarından oluşturulmuştur. Partinin Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın konuyla ilgili değerlendirmelerini yalnız bir dille aktaran gazete, BDP'nin Wikileaks olayını şaşkınlık içerisinde karşılamadığını ve bu durumun nedenlerini Demirtaş'ın ağzından aktarmıştır. 1 Aralık'ta gazetede, CHP lideri Kılıçdaroğlu ve Başbakan Erdoğan'ın herhangi bir açıklamamasına yer verilmemiştir. Değerlendirmeler daha çok bakan ve muhalefet partilerine ait sözcülerden oluşturulmuştur. Aynı gün en dikkat çeken yorum MHP lideri Devlet Bahçeli'den gelmiş, açıklama yorumsuz olarak sunulmuştur. *Yabancıların sözleriyle hükümeti yargılayamayız* başlığı altında oluşturulan metinde, MHP hükümetin yanında yer alır biçimde sunulmuştur.

Gazetenin 2 Aralık'taki nüshasında birinci sayfada Başbakan'ın belgelerle ilgili değerlendirmeleri manşetten *İsviçre'de tek kuruluşum yok, ispatlasınlar bu makamda durmam* çıkışıyla verilmiştir. Spotta Başbakan Erdoğan'ın belgeler ve iddialarla ilgili *'magazin diplomasisi'* nitelemesinin tırnak içerisinde kullanılması bu ifadenin desteklendiğini göstermektedir. Haberin devamı niteliğindeki iki ayrı başlıkta Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun konuya ilişkin değerlendirmeleri verilmiştir. Kılıçdaroğlu'nun belgelerle ilgili iddialara ilişkin yorumunu aktaran gazete ana muhalefet partisinden gelen tepkiyi tematik açıdan geri planda işlemiştir. Haberde tematik açıdan ön plana çıkarılan tema, Başbakan'ın konuya ilişkin değerlendirmeleridir.

Başbakan'ın açıklamalarına ilişkin haberin devamında konunun uluslar arası boyuta taşınacağı yönündeki açıklamaları öne çıkarılmıştır. Geniş biçimde

verilen haberde Başbakan'ın iddialara ilişkin kesin tutumu ara başlıklarla güçlü biçimde desteklenmiştir. Haber içinde kullanılan kelimeler edilgenlik taşımaktadır. Bu bağlamda Başbakan'ın konuya ilişkin değerlendirmelerine muhabir veya editörün de katıldığını söylemek mümkündür. Bir başka sayfada CHP liderinin belgelerle ilgili değerlendirmeleri, *CHP 18 Aralık'ta kurultaya gidiyor. Listeyi Kılıçdaroğlu belirleyecek* başlıklı haber içerisinde ayrı bir ara başlık içinde sunulmuştur. Bu anlamda haber başlıklarının haber metniyle uyumlu olması ilkesi ihlal edilmiştir. Belgelerle ilgili haber metninde iki lider arasındaki tartışma *polemik* kavramıyla tanımlanmıştır. Haberin arka plan bilgisi olarak *Başbakan'ın İsviçre'de 8 ayı bankada hesabı olduğu* iddiaları verilmiştir. Haberde dikkat çeken nokta ise *Kılıçdaroğlu'nun bu iddiaları önemsemediğinin* özellikle belirtilmesidir.

3 Aralık 2010 tarihli Zaman'da olayı yine farklı bir boyuttan ele alarak Dışişleri kaynakları üzerinden özel bir habere yer verilmiştir. Diplomatik iletişim alanında Dışişlerinin en etkin ismi nitelenmesiyle sunulan Naci Kuru'nun açıklamalarına ilişkin haberde *Wikileaks ders oldu, biz de kendimize çeki düzen veriyoruz* ifadeleri manşete taşınmıştır. Wikileaks olayını genel bir bakış açısıyla değerlendiren gazete konuya *güvenlik, uluslar arası ilişkiler* bağlamında yaklaşmıştır. Haberin iç sayfalarındaki devamı tam sayfa ve soru cevap şeklinde aktarılmıştır. Haberde daha çok ABD'nin yaşadığı güvenlik zafiyeti sonucu ortaya çıkan belgeler, Türkiye açısından ele alınmış ve benzer yöndeki muhtemel zafiyetin yaşanmaması için ne tür önlemlerin alınması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Gazetenin iç sayfasında Cumhurbaşkanı'nın konuya ilişkin değerlendirmeleri geniş bir biçimde ele alınmıştır. Gül'ün belgelere ilişkin değerlendirmelerinde vurguladığı *Bu tuzağa kimse düşmesin, enerjimizi boşa harcamalayalım* ifadeleri ön plana çıkarılmıştır. Cumhurbaşkanı Gül'ün özellikle belgelerin hedefinde Türkiye varmış gibi gösterildiğine dikkat çekmesi ve soğukkanlı hareket etme çağrısı, haberlerin inşasında Devletçi ideolojinin yeniden üretildiğinin göstergesidir. Yine bir farklı haberde İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın İsrail'i hedef alır yöndeki ifadeleri başlığa taşınmıştır. Öte yandan MHP Grup Başkan Vekili Oktay Vural'ın yaptığı *Wikileaks mikileaks'e döndü* sözleri kısa bir paragrafta verilmiştir. Gazetede Kılıçdaroğlu'nun ve Bahçeli'nin konuya ilişkin değerlendirmelerine yer verilmemiştir.

4 Aralık Zaman gazetesinde belgelere ilişkin herhangi bir haber birinci sayfada yer almamıştır. Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu başkanlığında oluşturulan Wikileaks Komisyonu ile ilgili haberi *Erdoğan'ın hukuk kurmayları Wikileaks için mevzuatı tarıyor* başlığıyla gündemine getirmiştir. Ha-

berde Başbakan'ın *İsviçre bankalarında 8 ayrı olduğu hesabı olduğu* ve Başbakan'ın verdiği yanıt tekrarlanmıştır. Ayrıca kurulan komisyonla ilgili açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

Aynı gün yayınlanan bir başka haberde Kılıçdaroğlu'nun Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin 3 Generalle ilgili kararına ilişkin değerlendirmesine yer veren gazete, Wikileaks ile ilgili açıklamalarına da bu haber içinde yer vermiştir. Açıklamada büyük ölçüde eksiltme yoluna giden gazete Kılıçdaroğlu'nun sert ifadelerini yumuşatarak vermiştir. Tırnak içinde verilen *Sayın Başbakan'dan isteğimiz, eğer arzu ederse tabii ki kendi bileceği şey İsviçre'deki bankalara başvurup, herhangi bir hesabı olmadığına dair yazı alması...* şeklindeki ifade söz konusu yumuşatmaya örnek teşkil etmektedir.

5 Aralık 2010'da tarihli gazetede Başbakan'ın Wikileaks değerlendirmesi, Rektörlerle yapılan toplantıyı konu alan haberin içinde ve tek paragrafı ile verilmiştir. *Kılıçdaroğlu'na tepki: Wikileaks belgelerine sığınmak çapsizlik* başlığıyla sunulan haberde Kılıçdaroğlu'nun *İsviçre'den yazı al* şeklindeki ifadelerine cevap niteliğinde işlenmiştir. Haber, başlık ve metin uyumu açısından değerlendirildiğinde, profesyonel haber normlarının göz ardı edildiği gözlenmiştir. Buna karşın ana muhalefet liderinin Beşiktaş Mustafa Kemal Kültür Merkezi'nde düzenlenen törende yaptığı konuşmaya yer veren gazete, Wikileaks konusuna değinmemiştir. Bu anlamda haberde dengelilik ve nesnellik ilkeleri ihlal edilmiştir.

6 Aralık tarihli Zaman'da Wikileaks konusu sürmanşetten işlenmiştir. Başbakan'ın Kılıçdaroğlu'na verdiği yanıtların yinelendiği haberde Aşık Veyssel'den yapılan alıntı spota taşınmıştır. Haberin devamının işlendiği iç sayfada ki başlık *İHL'liyiz diye ölü yıkayıcısınsınız vali olamazsınız dediler* cümlesidir. Bu anlamda metnin haber ve başlık uyumu açısından sorunlu olduğunu söylemek mümkündür. Zira haberin ara başlığının birinci sayfadan işlenen bu habere tematik açıdan bakıldığı takdirde ön plana çıkarılan anlamın *Başbakan'ın Kılıçdaroğlu'na yanıtı* olduğu görülmektedir. Aynı sayfada CHP liderinin bir toplantı sonrası yaptığı açıklamalara yer verilmesine rağmen Wikileaks konusyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Burada da gazetenin açık bir şekilde enformasyon eksilimine gittiği ve taraflı davrandığı görülmektedir. Hükümet lehine yapılan bir başka açıklamada Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Yalçın Topçu'nun, *Kaşımaya bırak, sorumlu ve yapıcı ol* şeklindeki çıkışı gazetede yer almıştır.

7 Aralık tarihli Zaman'ın birinci sayfasında Wikileaks olayına ilişkin herhangi bir haber yer almamıştır. Bununla birlikte konuya ilişkin iç sayfalarda verilen açıklama da tek paragraftan oluşmaktadır. CHP liderinin, Başbakan'a yönelik ifadelerine tepki gösteren Ak Parti Grup Başkan Vekili Nurettin Canikli'nin değerlendirmelerini ele alan gazete bu bilgileri, *Kılıçdaroğlu'na, "PKK ile bağın olmadığını ispatla" denilir mi?"* başlığıyla vermiştir. Haberde iki tarafı hedef alan açıklamalar birer cümleyle aktarılmıştır. Canikli, CHP liderinin SSK genel müdürü olduğu dönemde yapılan işe alımların PKK ile bağlantılı olduğunu söyleyerek, Kılıçdaroğlu'nun PKK veya illegal örgütlerle bağlantısı var demenin yanlış olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda kıyaslama yoluyla haberin anlamı güçlendirmeye çalışırken başlığın tırnak içinde kullanılması örtük bir katılımın göstergesidir. Haberde yazım kurallarının ihlali gözetilmese de yer alan ifadeler örtük bir yorum ve katılımın işaretlerini taşımaktadır.

SONUÇ

İsviçre merkezli Wikileaks sitesinden yayınlanan Amerika kaynaklı belgelerden yola çıkarak 1 Aralık 20010-7 Aralık 2010 tarihleri arasında incelenen Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin, belgelerle ilgili yaklaşımlarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin, belgelere ilişkin yaklaşımlarının temelde aynı olduğu belirlenmiştir. Bu iki gazetenin ana yaklaşımı "Wikileaks belgelerinin gerçeklik payı büyüktür ve iktidarla ilgili belgelerde geçen iddiaların gerçeklik payı bulunmaktadır" şeklinde özetlenebilir. Zaman gazetesinin temel yaklaşımı ise "Belgelerde yer alan Ak Parti ve Başbakana eleştirilerin gerçeklik payı olmadığı, iktidarın dış politikalarının belgelerde yayınlanan bilgilerden etkilenmeyecek ölçüde güçlü olduğu" şeklinde özetlenmektedir.

Kültürel Çalışmalar Okulu egemen sınıf ideolojisinin tek parça olmadığını ve kendiliğinden belirlenmediğini savunur. Medyanın belirli bir özerkliği vardır. Egemenler, konumlarını sürdürmek ve bu konumu tehdit eden düşünceleri ortadan kaldırmak için medya aracılığıyla mücadele verirler (Shoemaker ve Reese, 2002: 117). Gazetelerde Wikileaks belgelerine ilişkin yayınlanan haberlerin tematik incelemesinde, gazetelerin yanlılığını gösteren bir takım temaların öne çıkarıldığı gözlenmiştir. Önemli bulunan temalar, başlık ya da spotta verilirken, ideolojilerinin aleyhinde olan bazı görüşleri ise geri plana atarak dışladıkları tespit edilmiştir. Yine gazeteler temel ideolojilerini destekleyen haberleri büyük puntolarla ve büyük bir alanda işleyerek ideolojilerine uygun bir söylem oluşturmuşlardır. sergilemişlerdir.

Hürriyet gazetesi iktidarı eleştiren bir dille haberlerini sergilese de, belgelerde yayınlanan ifadelerin “iftira” olduğu yönündeki iktidara ait görüşleri de haber yapmıştır. Ancak Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri konuyla ilgili incelenen zaman diliminde arkalarına iktidar ve ana muhalefet partilerini alarak “taraf” haberciliği icra etmişlerdir. Her iki gazetenin de ideolojik görüşleri doğrultusundaki haberlere öncelik vererek, muhalif görüşlere yeterli ölçüde yer vermemesi açısından “dengeli” ve “objektif” habercilik kurallarını ihlal ettiğini söylemek mümkündür.

Örneğin Zaman gazetesinde sık sık Cumhurbaşkanı, Başbakan ve diplomatik kaynaklara ilişkin açıklamalar haber yapılırken, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan haberlerin çoğunluğu ise, Kemal Kılıçdaroğlu’nun belgelerle ilgili yaptığı değerlendirmelerden oluşmaktadır.

Çalışmada dikkat çeken önemli bir nokta ise bazı günlerde, aynı kaynaktan alınarak oluşturulan haberlerde ön plana çıkarılan anlamın birbirinden oldukça farklı olduğudur. Dolayısıyla bu durum haber metinlerinin, yayımlandığı gazetenin ideolojik duruşu doğrultusunda bir takım süzgeçlerden geçirilerek yeniden kurgulandığı, ideolojik sürecin göstergesidir. Sonuç olarak haber araştırmalarında, egemen söylemlerin haberde yeniden kurulduğu görüşü bu çalışmadan elde edilen bilgilerle doğrulanmaktadır. ©

KAYNAKLAR

- Alver, Füsün (2009), "Kültürel Çalışmalarda Medya Metinlerinin Okunması Sürecinde İzleyicinin Konumlandırılması", *Terör ve Haber Söylemi*, Der: M. Şeker ve N. T. Şeker, s. 27-60, İstanbul: Literatürk Yayınevi.
- Atabek, Ümit (2007), "Söylem Çözümlemesi - Başlangıç Düzeyi İçin Öneriler", *Medya Metinlerini Çözümlemek* Der: G. Ş. Atabek ve Ü. Atabek, s. 151-163, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Doltaş, Diltaş (2003), "Söylem ve Yazın", *Söylem Üzerine*, Der: A. Kocaman 2. Baskı, s. 48-55, Ankara: Metu Press.
- Dursun, Çiler (2004). "Haberde 'Gerçekliğin İnşa Edilmesi' Ne Demektir?", *Haber Hakikat ve İktidar ilişkisi*, Der: Çiler Dursun, Kesit Tanıtım: Ankara, s. 37-67.
- Hall, Stuart (2005), "Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Post-Yapısalcı Tartışmalar", *Kitle İletişim Kuramları* Der. ve Çev: E. Mutlu, s. 359-394, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Hall, Stuart (2003), "Kodlama ve Kodaçım", *Söylem ve İdeoloji*, Der: B. Çoban ve Z. Özarslan, Çev: B. Çoban, s. 309-325, İstanbul: Su Yayınları.
- Hall, Stuart (1994), "Kültür, Medya ve İdeolojik Etki", *Medya, İktidar, İdeoloji* Der., ve Çev.: M. Küçük, 169-209, Ankara: Ark Yayınevi.
- İnal, Ayşe (1996), *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Kocaman, Ahmet, (2003), "Dilbilim Söylemi", *Söylem Üzerine* Der: A. Kocaman, s. 1-11). Ankara: Metu Press.
- Mills, Sara (2003), "Söylem ve İdeoloji", *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, Der: B. Çoban ve Z. Özarslan, Çev: N. Ateş, s. 113-131, İstanbul: Su Yayınları.
- Sancar, Serpil (2008), *İdeolojinin Serüveni*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Shoemaker, Pamela ve Reese, S. D. (2002), "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi" *Medya Kültür Siyaset*, Der: S. İrvan, s. 127-181. Ankara: Alp Yayınevi.
- Sholle, David. J. (1994). "Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye" *Medya, İktidar, İdeoloji*, Der. ve Çev: s. 211-249, Ankara: Ark Yayınları.
- Shumway, R. David (1999), "Post Yapısalcılık ve Popüler Kültür" *Popüler Kültür ve İktidar*, Der: Nazife Güngör, Ankara: Vadi Yayınları.
- Sözen, Edibe (1999), *Söylem (Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite)*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Stevenson, Nick (2008), *Medya Kültürleri*, Çev: G. Orhon ve B. E. Aksoy, Ankara: Ütopya Yayınları.

- Van Dijk, Teun (1994), "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", *Medya, İktidar, İdeoloji*, Der. ve Çev: M. Küçük, s. 271-327, Ankara: Ark Yayınevi.
- Van Dijk, Teun (2003), "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, Der: B. Çoban ve Z. Özarslan, Çev: N. Ateş, s. 13-113, İstanbul: Su Yayınları.
- Williams, Raymond (1985), *Marksizm ve Edebiyat*, Çev: E. Tarım, İstanbul: Adam Yayınları.